

A MONOSTOR ÉS A MONOSTORON KÍVÜLI VILÁG KAPCSOLATA NÉHÁNY KORAI SZERZETESI REGULA TÜKRÉBEN

KISNÉMET FÜLÖP OSB

ABSTRACT

The Relationship Between the Monastery and the World Outside the Monastery in the Light of Some Early Monastic Rules

The first hermits of the early monastic movement characteristically functioned as an integral part of urban Christianity, however, in the 3rd century the idea of desert monasticism also appeared programmatically. The biography of Saint Anthony the Hermit written by Saint Athanasius of Alexandria served as a model for desert hermit colonies defined as the ‘new city’, as well as for later monastic communities. The topos of the desert, and later of the cell of the monks, is a two-faced reality in the history of monasticism: it represents protection from the noise of the city, and means temptation, that is, a place of the intensive discernment of spirits. In my essay, I will try to answer how the relationship between the settled communities and the world outside the monasteries developed in the first centuries of monasticism. My study is based on an overview of some Eastern (Pachomius, Saint Basil the Great) and Western monastic rules (Saint Augustine, early rules of Lerins, *Regula Magistri*, *Regula Benedicti*), moreover, relevant aspects of some historical collections (*Historia Lausiacae*, John Cassian), letters (Saint Augustine), and biographies of saints (*Vita Antonii*) will also serve as objects of my search. Through the analysis of the above, we need to spot a two-way movement: on the one hand, that from time to time, the outside world enters or infiltrates monasteries, and, on the other hand, that the movement of the monks out of the monasteries is also apparent. Furthermore, it appears that the movement inwards and outwards is strongly regulated, but at the same time, the ‘God-faced’ character of the guest arriving at the monastery also arises. Nevertheless, this characteristic nature of the inner world in the search for God – both individual and communal – proves to be a fundamental principle, which may help those who come from outside and seek for internal answers.

„Tekints celládra úgy, mintha a paradicsomkert volna”¹ – írja a 400 körül alapított dél-galliai lerinumi monostor² Makarios neve alatt fennmaradt regulája 490–505 táján.³ A gondolat valójában Szent Jeromos (347–420)⁴ 411-ben Rusticushoz címzett leveléből származik,⁵ amelyben a cellában végzett imádságot a Paradicsomkertben való gyümölcszedéshez hasonlítja a szerző.⁶ Amikor a monostor és az azon kívüli világ kapcsolatát törekszem röviden bemutatni néhány korai szerzetesi regula tükrében,⁷ megkerülhetetlen elsőként a szerzetesi cella, tágabb értelemben a pusztaság és a sivatag toposzának említése, amely az egyiptomi remetékkel vette kezdetét, és amelynek programszerű megjelenése Remete Szent Antal (251–356) életrajzában érhető tetten.

A korai szerzetesség kutatói egyetértenek abban, hogy a pusztaság és a sivatag toposza egyértelműen az Ószövetségből ered, és onnan hozza magával ambivalens képét. Hiszen a sivatag egyfelől a megpróbáltatás, a kísértés, a büntetés tere, másfelől pedig az Istennel való találkozásnak és a kegyelem megtapasztalásának lehetőségeként jelenik meg.⁸ Úgy tűnik azonban, hogy míg a legelső aszkéták a városok szélén telepedtek le, a klérus és a remete együttműködésben munkálkodott a kezdetben városi mozgalomként definiálható keresztény közösségben.⁹ A várossal való szakítás és a sivatagi szerzetesség eszménye Alexandriai Szent Atanáz (296–373) Szent Antalról

¹ *Regula Macarii* (=Makarios regulája, a továbbiakban RMac) 6. Magyar fordítását lásd: Baán Izsák: *Az atyák életszabályai. Korai latin szerzetesi regulák*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2020, 52–58.

² Az első nyugati coenobium történetéhez értékes bevezetést ad: Ságghy Marianne: „A lerinumi paradicsom. Szerzetesség az V. századi Provence-ban.” In Baán István – Rihmer Zoltán (szerk.): *Elmélet és gyakorlat a korai szerzetességben: A Magyar Patrisztikai Társaság II. konferenciája az ókori kereszténységről*. Budapest, Szent István Társulat, 2007, 210–226.

³ A minden bizonnyal latin nyelven írt regula a feltehetően IV. században élt szent szerzetesre való utalással egyiptomi környezetbe helyezi el a szabályzat szellemiségét Baán: *Az atyák életszabályai*, 59.

⁴ Jeromosnak a szerzetességgel való találkozásáról, remeteségéről, valamint vonatkozó irodalmi munkásságáról bevezetést ad: Adamik Tamás: *Római irodalom. A kezdetektől a Nyugatrómai Birodalom bukásáig*. Pozsony, Kalligram Kiadó, 2009, 778–790.

⁵ *Epistulae* 125,7 (=Jeromos levelei, a továbbiakban Ep). Magyar fordítását lásd: Szent Jeromos: *Levelek*, 2. Budapest, Szent István Kiadó, 2005, 301–313.

⁶ A cellában való megmaradást Jeromos egy korábbi levelében is említette már: a 384-ben Eustochiumnak írt levelében az Úrral való találkozással kapcsolja össze a cella zártságát és magányát. Ep 22,25–26. Magyar fordítását lásd: Szent Jeromos: *Levelek*, 1. Budapest, Szent István Kiadó, 2005, 71–99.

⁷ A tanulmány megírásához nyújtott segítségéért köszönettel tartozom Baán Izsáknak és Biriszló Lőrincnek.

⁸ Urbán Máté: *Világon kívüli hely a világ közepén. Remeterendi és ciszterci tájszemlélet a 11–12. századi elbeszélő források alapján*. Budapest, ELTE BTK Történettudományi Doktori Iskola, 2013, 28–32, valamint Vanyó László: „Legyetek tökéletesek...”. *Tanulmányok a keresztény aszkézis történetéhez a korai szerzetesség kialakulásáig*. Budapest, Szent István Társulat, 1991, 171–172.

⁹ Ságghy Marianne: *Isten barátai. Szent és szentéletrajz a késő antikvitásban*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2005, 91–100.

írt életrajzában jelent meg az IV. század közepén. A leírásban egyértelmű az utalás: ahogy növekszik Antal életszentsége, úgy távolodik el egyre inkább a lakott területektől, és megy a sivatag mélyére.¹⁰ A 'külső' és a 'belső' sivatag képe tehát a városi civilizációval való szakítást fejezi ki, és így válik a művelt és lakott világ ellenképévé a sivatag: míg a városi kultúra és világ a pusztulás útjára lépett, addig a sivatag, a sokasodó remeték révén, az új várost szimbolizálta.¹¹

A sivatag tehát egyfajta védettséget jelent a városi világtól a remeteség történetében, ugyanakkor intenzív küzdelem tere is. A kialakuló közösségi és monostori élet számára pedig a cella lett az a hely, ahol a szerzetesnek nap mint nap fel kell vennie a küzdelmet a Csábítóval, illetve saját gondolataival, s ahol ugyanakkor az Istennel való találkozást is megtapasztalhatja a magányban, ahogyan arra utaltam Szent Jeromos levelének felidézésével. Antal húsz esztendeig tartó remetesége utáni első megjelenéséről így tudósít az életrajz:

Közel húsz esztendőt töltött el így magában az aszkézisben, ő sem jött ki onnan, mások is csak igen ritkán látták őt. [...] Antal előjött, mint aki valamiféle szentélyből lép ki beavatottan és Istentől ihletetten. [...] Azok pedig, ahogy meglátták, ámulatba estek, mert látták, hogy testi állapota [...] a böjtöléstől és a démonokkal vívott küzdelemtől sem sorvadott el, ugyanolyan volt, amilyennek elvonulása előtt ismerték. Lelke állapotát tekintve tiszta volt.¹²

Ehhez a toposzhoz képest kell szemlélnünk a monostori élet és a monostoron kívüli világ kapcsolatát, amely tehát abban áll, hogy a sivatag–cella–monostor az a zárt hely, az a műhely, ahol a szüntelen Isten- és emberszolgálat gyakorolható, ahogyan azt Szent Benedek (480–547) a regulájában megfogalmazta az V. században.¹³ Benedeknél a sivatag szerepét a monostorban való állhatatos megmaradás, a *stabilitas* fogalma veszi át, és így a monostor válik a szerzetes számára az önmagával, vágyaival és démonaival való találkozás helyévé.¹⁴ A monostor zártsága kétféleképp törhető meg: befelé vagy kifelé irányuló mozgással. A továbbiakban ezen két szempont szerint mutatom be a korai szerzetesek és a monostoron kívüli világ kapcsolatát.

¹⁰ *Vita Antonii* (=Antal élete, a továbbiakban VA) 49–51. Magyar fordítását lásd: Vanyó László (szerk.): *A III–IV. század szentjei*. Budapest, Jel Kiadó, 45–117.

¹¹ Lucien Regnault: *Így éltek a 4. századi egyiptomi szerzetesek*. Budapest, Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, 2004, 13–22; valamint Sággy: *Isten barátai*, 199–208; Urbán: *Világon kívüli hely...*, 32–35.

¹² VA 14.

¹³ *Regula Benedicti* (=Szent Benedek regulája, a továbbiakban RB) 4,78. Magyar fordítását lásd: *Szent Benedek Regulája*. Pannonhalma, Bencés Kiadó, 2005, 13–110.

¹⁴ Varga Máttyás: *Kint és bent. A bencés szerzetesség tér-képe*. Pannonhalma, Bencés Kiadó, 2005, 68.

A KINTI VILÁG A MONOSTORBAN

A monostorba tartó mozgás elsőként vizsgált aktora az a közösség, amelyet a szerzetes a monostorba lépéssel hátrahagyott: a család és a rokonság. Míg Antal és a sivatagi remeték esetében nem tematizálódik a vérségi kapcsolat, hiszen a *Vita Antonii* éppen a szakítás evangéliumi radikalitását eszményíti,¹⁵ addig az első közösségi szabályzat, Pachómiosnak (288–347) a IV. század első feléből származó 'angyali regulája' már foglalkozik a kérdéssel. Hiszen mi sem természetesebb, mint hogy valaki a „testvérét vagy rokonát kívánja látni,”¹⁶ azonban csak az előljáró engedélyével történhet meg a találkozás egy kipróbált testvér jelenlétében. A látogatóba érkező rokon nyilván magával hozhat ételt vagy ruházatot, amely minden esetben a közösséget illeti: Pachómios a betegápoló testvérre bízta a felajánlott étkeket; Szent Ágoston a 400 körüli szabályzatában,¹⁷ valamint Nagy Szent Vazul (329–379) rövidebben kifejtett szabályaiban¹⁸ pedig az előljáró illetékességi körébe tartozik az ajándékba kapott holmik szétosztása. Sőt, Ágoston a titokban tartott ajándékokat úgy ítéli meg, „mintha lopott volna” az illető.¹⁹ A kisázsiai Caesarea püspökének bővebben kifejtett regulája általános érvényű szabályként a Jézust látni kívánó rokonok perikópáját hozza fel, sőt a lelki élet szempontjából károsnak ítéli a családdal való sűrű kapcsolatfelvételt, amelynek következménye a Számok könyvéből idézett szakasz, miszerint „szívükben visszatértek Egyiptomba.”²⁰ Alapvetően tehát nem kívánatos a rokoni kapcsolatok sűrű ápolása,²¹ a velük való találkozás csak szabályozott keretek között történhet – sokszor egy harmadik fél vagy közvetítő révén –, a tőlük kapott ajándékok pedig a közösség egészét illetik. Ugyanakkor kiolvasható a regulákból a közösség

¹⁵ VA 2.

¹⁶ *Praecepta* (=Pachómios regulája, a továbbiakban: PPrac) 52. Magyar fordítását lásd: Puskely Mária: *Szent Pakhomiosz és az Angyali Regula*. Budapest, Jel Kiadó, 2015, 29–96.

¹⁷ *Praeceptum* (=Szent Ágoston regulája, a továbbiakban: APraec) 32. Magyar fordítását lásd: *Szent Ágoston Regulája*. Budapest, Szent István Társulat, 1992, 23–140.

¹⁸ *Regulae brevius tractatae* (=Rövidebben kifejtett szabályok, a továbbiakban: RBT) 187. Magyar fordítását lásd: Nagy Szent Bazil: *Életszabályok*, 2. Nyíregyháza, Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 1994, 17–224.

¹⁹ APraec 32.

²⁰ Vö. Szám 14,4. *Regulae fusius tractatae* (=Bővebben kifejtett szabályok, a továbbiakban: RFT) 32. Magyar fordítását lásd: Nagy Szent Bazil: *Életszabályok*, 1. Nyíregyháza, Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 1991, 29–168.

²¹ A keleti szerzetesek nyugati tudósítója, Johannes Cassianus szerint általában érvényes, hogy a családi házra való visszaemlékezés eltéríti a szerzetest szemlélődése tárgyától, és sok fáradságába fog kerülnie újból visszanyernie lelki egyensúlyát. *De institutis coenobiorum* (=A keleti szerzetesek szabályai) 5,32. Magyar fordítását lásd: Johannes Cassianus: *A keleti szerzetesek szabályai*. Pannonthalma – Tihany, Magyar Bencés Kongregáció, 1999.

tagjainak családjairól való gondoskodás: a látogató rokont betegségében segítik,²² valamint az előjáró intézi a szülőkkal való törődést, hiszen a monostorban már nem létezik az 'én szülőm–te szülőd' dichotómia, hanem 'közös szülők és rokonok' léteznek.²³ Vazul ugyanakkor mindkét regulájában leszögezi, hogy ez a támogató attitűd csak a hit szerinti rokonokat illeti meg, az Istent megvető rokonok fogadását pedig kifejezetten tiltja.²⁴

A család és rokonság mellett a különböző vendégek jelentik a monostorba érkezők másik nagy csoportját. Ezzel kapcsolatban általánosságban leszögezhetjük, hogy minden monostori szabályzat foglalkozik a kérdéssel, sőt a magányosan élő egyptomi remetek életében is kulcskérdés volt a vendégek fogadása. Ez a remetek számára természetes is, hiszen az istenfélelem és az imádság mellett a felebaráti szeretet gyakorlása a keresztény élet mércéje, amelyet a hozzájuk érkezők iránt tudtak kifejezni. A pusztai remetek egyfelől egymást is látogatták, általában a fiatalabbak az idősebbeket, hiszen a lelki életben való növekedés első számú mestere a tapasztaltabb *abba*, ugyanakkor idősek egymás közti látogatásairól is tudunk, amelyek a kölcsönös épülést szolgálták. Ezek a látogatások sokszor csoportos formában történtek, és meghatározott 'szertartásrend' szerint zajlottak. Nem szerzetes látogató esetén több beszámoló tudósít világi vagy egyházi méltóság érkezéséről, akik azonban általában nem részesültek meleg fogadtatásban. A sivatagban megsokasodó szerzetesek telepei és a létrejövő monostorok feladatává lett tehát a vendégek fogadásának rendszerszerű megszervezése.²⁵

A monostorba érkező vendégek első megkülönböztetési szempontja, hogy az illető egyházi vagy világi személy-e. Általában érvényes, hogy az egyházi személyeket inkább beengedik a közösség belső tereibe: a klerikusok vagy más szerzetesek közösségi imádságon való részvételét Pachómios²⁶ és a 404–420 között íródott lerinumi négy atya regulája is támogatja, sőt ez utóbbi engedélyezi a papok számára, hogy a közösségi imaalkalom záró könyörgését mondják.²⁷ Ez a privilégium ugyanakkor

²² PPraec 52.

²³ RFT 32.

²⁴ RBT 190; RFT 32.

²⁵ Regnault: *Így éltek...*, 145–157.

²⁶ PPraec 51. Palladios történeti művében azt olvassuk Pachómios közösségéről, hogy más szerzetes csak akkor fogadhatnak be néhány napra, ha az illető testvér átutazóban van. Hosszabb maradásra csak akkor van lehetőség, ha véglegesen át akar jönni az adott monostorba – ennek módja azonban részletesen szabályozott. *Historia Lausiaca* (=A sivatagi atyák történetei Lausoszhoz, a továbbiakban: HL) 35,2. Magyar fordítását lásd: Palladiosz: *A sivatagi atyák történetei Lauszoszhoz*. Budapest, Jel Kiadó, 2015, 75–240.

²⁷ *Regula quattuor patrum* (=A négy atya regulája, a továbbiakban: RIVP) 14. Magyar fordítását lásd: Baán: *Az atyák életszabályai*, 11–20.

megszűnik, ha az adott klerikus bukottságáról szóbeszéd járja, bár ugyanakkor számára a gyógyulás ideje lehet a monostori vendégeskedés.

Más eljárás alá esnek a világi vendégek, zarándokok és utazók, akiknek gondozására egy, az előljáró által kijelölt testvért rendelnek a regulák. Az előljárón kívül a monostor kapusa²⁸ vagy pedig a vendégek gondozására kijelölt testvér kerülhet kapcsolatba a vendéggel.²⁹ A közösségek és a vendégek szeparációja a térben is megjelenik: Pachómios a női vendégek számára elkülönített helyiségről beszél, az első lerinumi regula pedig a zarándokok közösségtől elkülönített étkezéséről.³⁰ Az étkezés kapcsán Nagy Szent Vazul fontosnak tartja, hogy a vendégek ellátása kövesse a monostor étrendjét,³¹ és csak akkor enged kivételezést, ha a vendég nagyobb útról érkezik: „a vendéglátásnál tehát az legyen mérvadó, hogy az illető látogató szükségleteinek mi felel meg.”³²

A vendégek egy speciális csoportját alkotják a kéregetők, akikhez Nagy Szent Vazul szeretettel fordul: ellátásukat az ételmezésvezető végzi, azonban ha más testvér kapcsolatba lépne velük, azt fenyítésre ítéli a regula.³³

Összességében tehát elmondhatjuk, hogy a monostorba érkező vendégek fogadását kijelölt testvérek végezték, az egyházi személyeket nagyobb tisztelet övezte, továbbá a vendégek ellátása külön helyiségben, épületben történt. Benedek regulájának alapvetése egybecseng a lerinumi Makarios-regula megjegyzésével, miszerint a vendégben maga az Úr jön el.³⁴ Benedek részben megerősíti az előtte született hagyományt, ugyanakkor tágítja is a horizontot: a zarándokok gondozását több testvérré bízta, bevezeti a 'lelki gondozás' gyakorlatát, illetve a sivatagi tradícióból ismert elemeket idéz fel újra, amilyen a vendégfogadás szertartás-jellege vagy a böjti fegyelem megtörése. Ugyanakkor számára is alapvető magatartás a vendégek fogadása kapcsán, hogy azokkal csak a kirendelt testvérek foglalkozzanak.³⁵

²⁸ PPraec 51; RB 66,1–5.

²⁹ RIVP 8.

³⁰ PPraec 51; RIVP 8. A VI. század elején keletkezett *Regula Orientalis* követi a fentebb összefoglalt szempontokat, hiszen általában is nagyban támaszkodik Pachómios regulájára. *Regula Orientalis* (=Keleti regula, a továbbiakban: ROR). Magyar fordítását lásd: Baán: *Az atyák életszabályai*, 77–92.

³¹ Míg az egyiptomi remetéktől kívánt magatartás az volt, hogy vendég esetén napjában akár többször is törjék meg a böjtöt. Regnault: *Így éltek...*, 151.

³² RFT 20.

³³ RBT 100.

³⁴ RB 53,1; RMac 20. Talán ez lehet annak hátterében, hogy a 420–430 táján írt lerinumi atyák második regulája nem foglalkozik a zarándok személyével és céljaival, egyszerűen annak aláztos befogadására és szolgálatára buzdít. *Secunda regula patrum* (=Az atyák második regulája) 3. Magyar fordítását lásd: Baán: *Az atyák életszabályai*, 33–37.

³⁵ RB 53. A benedeki regula vendégekkel foglalkozó fejezetéről újabban lásd: Juhász-Laczik Albin: „Vendége lehettem”. *Pannonhalmi Szemle*, 28, 2020/1, 122–126. További fontos szempontokat

Végezetül még egy módon valósulhat meg a monostorba tartó mozgás: a kintről érkezett hírek terjedésével. Az alábbiakban részletesen bemutatjuk majd a távollét lehetőségeit és szabályozását, de itt kell megemlítenünk, hogy a monostorba visszatérő szerzetesek mit hozhatnak be kívülről. Általános alapelvként: semmit. Mindegyik vizsgált regulában tiltás alá esik a kint látottakról és hallottakról való híradás.³⁶ Nagy Szent Vazul azonban előírja, hogy az úton járt testvér az előjárónak beszámolóval tartozik, amely nemcsak útja körülményeire terjed ki, hanem egy általános lelkiismeretvizsgálattal is együtt jár.³⁷

MONACHUSOK A KINTI VILÁGBAN

A monostorban élő szerzetesek monostoron kívüli létét részletesen szabályozzák a regulák. Az eszményi Antal-életrajzban csupán egyetlen epizód utal arra, hogy Antal elhagyta remeteségének helyét, és visszatért a városba egy rövid időre, hogy „mások javára” legyen.³⁸ A regulák szemléletének foglalatát Nagy Szent Vazulnál találjuk meg a bővebben kifejtett szabályokban: „Elutazásra csak olyan testvért szabad engedni, aki azt lelkének ártalma nélkül tudja véghezvinni, és a vele találkozóknak hasznára tud lenni.”³⁹ Az alapelv szerint tehát csak az előjáró által arra alkalmasnak ítélt testvér hagyhatja el a monostor falait rövid időre, és minden önkényes eltávozást⁴⁰ szigorúan büntetnek.

Az eltávozás okai közül elsőként ismét a család és rokonság körei ragadhatók meg. Pachómios felveti annak lehetőségét, hogy az úton lévő testvér a családjánál száll meg, azonban jobbnak itéli, ha inkább egy monostorba kér bebocsátást. Ha mégis a szüleinél vendégeskedik, Pachómios akkor is tiltja olyan éték elfogadását, amely több, mint amihez a monostorban szokott, az útra küldött elemózsia fölöslegét pedig visszatérően le kell adni a beteggondozónak.⁴¹ A szerzetesek továbbá csak az apát engedélyével vehetnek részt elhunyt családtagjuk temetésén.⁴² Vazul egy másik lehetőséget is ismert: ha a szerzetest a családjáé kéri hazalátogatásra, akkor csak a hit

vet fel: „A vendégség mint kultúra és ellenkultúra. Komálovics Zolán, Mártonffy Marcell, Schmal Dániel és Tillmann József beszélgetése.” *Pannonhalmi Szemle*, 28, 2020/1, 16–29.

³⁶ PPrac 57.85–86; RB 67.5–6.

³⁷ RFT 44.

³⁸ VA 46.

³⁹ RFT 44.

⁴⁰ Vö. RBT 120: „Amit az ember magának enged meg, az kifogásolható, és hibának számít.”

⁴¹ PPrac 54.

⁴² PPrac 55; ROr 42.

épülését szolgáló hazautazás engedélyezett, a kötelességszerű gondoskodás azonban nem támogatott, ennek megoldása az apátra tartozik, ahogy fentebb már láttuk.⁴³

Az eltávozás egy további oka lehet más monostor, szerzetesközösség meglátogatása, amely Pachómios és Vazul esetében női testvérmonostort jelent. Pachómios más monostor szerzetesének meglátogatását büntetéssel sújtja, a női testvérmonostor látogatását pedig csak idősebb testvér számára teszi lehetővé.⁴⁴ Vazul is szigorúan szabályozta a nővérekkel való találkozást: a velük való beszélgetést előjárói engedélyhez kötötte, az alkalmas hely és idő megállapításával, továbbá a találkozó céljának és értelmének pontos meghatározásával. Sőt tanácsolta, hogy a beszélgető felek mellett legyen kirendelve egy-egy azonos nemű kíséző is.⁴⁵ Ez a 'merevség' a két közösség előjárójára is vonatkozik, ugyanis ők is csak ritkán és röviden találkozhattak egymással.⁴⁶ Valójában tehát csak indokolt esetben volt lehetséges találkozni más közösségekkel.

A testvérközösségek kapcsán általában a nőekkel való találkozás mint téma is felmerül Ágoston regulájában. A regula józanságát jelzi, hogy ennek lehetőségét adottnak véli Ágoston, és önmagában nem minősíti bűnnek. Bűn szerinte akkor keletkezik, ha egy szerzetes testvér megkívánja a látott nővért, illetve ugyanezt várja attól, mivel szerinte „már a tekintet is kölcsönös vágyat ébreszt.”⁴⁷ Vazul is úgy minősítette a női szerzetesekkel való találkozás kérdését, hogy aki már lemondott a házaseletről, ne akarja asszony kedvét keresni semmiben sem.⁴⁸

A monostor elhagyásának harmadik oka a munka kapcsán merülhetett fel. A sivatagi atyák saját ellátásuk céljából tettek kisebb üzleti utakat, amikor az általuk készített tárgyakat a közeli városok piacára vitték eladásra. Azonban a világiakkal végzett, kunyhón kívüli munka az ő esetükben is tiltás alá esett.⁴⁹ Pachómios a majorban végzett munkát engedélyhez kötötte,⁵⁰ Benedek pedig úgy intézkedett, hogy lehetőleg minden szükséges dolgot a monostoron belül építsenek meg.⁵¹

Egy nagyobb téma a távollét okainak megnevezése mellett annak tárgyalása, hogyan viselkedjenek a szerzetesek, amikor a monostoron kívül vannak. Szinte minden esetben megfogalmazódik az a szabály, hogy senki ne vállaljon utat egyedül, hanem

⁴³ RBT 189.

⁴⁴ PPraec 183,193. A történetírói hagyomány csak pap és diakónus látogatását engedélyezte a női, „túlparti” monostorban. Lásd HL 33,2.

⁴⁵ RFT 33.

⁴⁶ RBT 109.

⁴⁷ APraec 22.

⁴⁸ RFT 33. A sivatagi atyák életében is a kísértés tematikája merült fel a nőekkel kapcsolatban. Lásd Regnault: *Így éltek...*, 161–162.

⁴⁹ Uo. 159–160, 164–165.

⁵⁰ PPraec 108.

⁵¹ RB 66,6–7.

társak kíséretében folytassa útját.⁵² További közös elem, hogy csak azokat lehet kiengedni, akikben meg lehet bízni, akik már kipróbáltak.⁵³ Pachómios és Benedek számára fontos az is, hogy az imádságot, a zsoltározást útközben se hanyagolják el, alkalmas helyen végezzék „köteles szolgálatukat.”⁵⁴ Ágoston pedig arra hívja fel papjai figyelmét, hogy útközben magatartásuk igazodjon életállapotukhoz, és ne botránkoztassanak meg senkit sem illetlen magatartásukkal.⁵⁵

Benedek is külön fejezetben tárgyalta a távollét esetét: az útra küldött testvéreket az egész közösség imádságába ajánlja távollétük idején és azok megérkezésekor is. Az ő szerzetesei számára is tiltott volt a kinti világban szerzett tapasztalataik megosztása, és a távollétet szintén elöljárói engedélyhez kötötte.⁵⁶

HATÁROK⁵⁷

Néhány fontosabb keleti és nyugati regula vizsgálatából láthatjuk tehát, hogy ha a szerzetes el akarja hagyni monostorát, akkor ennek lehetőségei korlátozottak, módjai pedig igen szabályozottak. Az eljárás egyértelmű indoklása a szerzetes lélekének védelme: hogy mindazt, amire belső útja során eljutott – a gondolatokkal való megküzdésre és a szív csendjére –, ne háborgassa feleslegesen kívülről érkező tapasztalás. Vannak olyanok, akik már kiállták a próbát, és engedélyezhető számukra a távollét, de ennek feltétele a belső úton-lét. A monostor felé történő mozgás nagy témája pedig a vendégek, zarándokok és rászorulóknak érkezése, hiszen ők pihenésre, megnyugvásra, válaszokra várnak, ezért keresik fel a monostort. Úgy tűnik tehát, hogy mindaz, ami fontos és tanulható az Isten-keresésben, bent van a monostorban, és innen belülről érkezhethet válasz azok számára, akik kívülről jönnek belső válaszok után kutatva.

⁵² PPrac 56; APraec 20; RFT 44; RMac 22; RO r 22.

⁵³ RFT 44; RMac 22.

⁵⁴ PPrac 142; RB 50,4.

⁵⁵ APraec 21.

⁵⁶ RB 67.

⁵⁷ A monostor és a világ kapcsolatához fontos összegzést ad: Baán Izsák: *Csendhez szokott szív. Tíz szó a benedeki hagyományból*. Bakonybél–Budapest, Szent Maurícius Monostor–L’Harmattan Kiadó, 2018, 139–159.

BIBLIOGRÁFIA

- „A vendégség mint kultúra és ellenkultúra. Komálovics Zoltán, Mártonffy Marcell, Schmal Dániel és Tillmann József beszélgetése.” *Pannonhalmi Szemle*, 28, 2020/1, 16–29.
- Adamik Tamás: *Római irodalom. A kezdetektől a Nyugatrómai Birodalom bukásáig*. Pozsony, Kalligram Kiadó, 2009.
- Baán Izsák: *Csendhez szokott szív. Tíz szó a benedeki hagyományból*. Bakonybél–Budapest, Szent Maurícius Monostor–L'Harmattan Kiadó, 2018.
- Baán Izsák: *Az atyák életszabályai. Korai latin szerzetesi regulák*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2020.
- Cassianus, Johannes: *A keleti szerzetesek szabályai*. Pannonhalma – Tihany, Magyar Bencés Kongregáció, 1999.
- Jeromos, Szent: *Levelek*, 1–2. Budapest, Szenzár Kiadó, 2005.
- Juhász-Laczik Albin: „Vendége lehettem.” *Pannonhalmi Szemle*, 28, 2020/1, 122–126.
- Palladiosz: *A sivatagi atyák történetei Lauszoszhoz*. Budapest, Jel Kiadó, 2015.
- Praeceptum* (=Szent Ágoston regulája, APraec). *Szent Ágoston Regulája*. Budapest, Szent István Társulat, 1992, 23–140.
- Praecepta* (=Pachómios regulája, PPraec). Puskely Mária: *Szent Pakhomiosz és az Angyali Regula*. Budapest, Jel Kiadó, 2015, 29–96.
- Regnault, Lucien: *Így éltek a 4. századi egyiptomi szerzetesek*. Budapest, Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, 2004.
- Regula Benedicti* (RB). *Szent Benedek Regulája*. Pannonhalma, Bencés Kiadó, 2005.
- Regulae brevius tractatae* (RBT). Nagy Szent Bazil: *Életszabályok*, 2. Nyíregyháza, Görögkatolikus Hit tudományi Főiskola, 1994, 17–224.
- Regulae fusius tractatae* (RFT). Nagy Szent Bazil: *Életszabályok*, 1. Nyíregyháza, Görögkatolikus Hit tudományi Főiskola, 1991, 29–168.
- Sághy Marianne: *Isten barátai. Szent és szentéletrajz a késő antikvitásban*. Budapest, Kairosz Kiadó, 2005.
- Sághy Marianne: „A lerinumi paradicsom. Szerzetesség az V. századi Provence-ban.” In Baán István – Rihmer Zoltán (szerk.): *Elmélet és gyakorlat a korai szerzetességben: A Magyar Patrisztikai Társaság II. konferenciája az ókori kereszténységről*. Budapest, Szent István Társulat, 2007, 210–226.
- Urbán Máté: *Világon kívüli hely a világ közepén. Remeterendi és ciszterci tájszemlélet a 11–12. századi elbeszélő források alapján*. Budapest, ELTE BTK Történettudományi Doktori Iskola, 2013.
- Vanyó László: „Legyetek tökéletesek...”. *Tanulmányok a keresztény aszkézis történetéhez a korai szerzetesség kialakulásáig*. Budapest, Szent István Társulat, 1991.
- Varga Máttyás: *Kint és bent. A bencés szerzetesség tér-képe*. Pannonhalma, Bencés Kiadó, 2005.
- Vita Antonii* (VA). Vanyó László (szerk.): *A III–IV. század szentjei*. Budapest, Jel Kiadó, 1999, 45–117.